

dir. Belki de yapılması gereken buradaki ilkeler temelinde, Türkiye için bir "Ulusal Halk Kütüphanesi Bildirgesi" hazırlamaktır. Ancak, bunun ön koşulu da kuşkusuz bir halk kütüphanesi yasası oluşturmak ve bunu uygulayabilmektir. Yoksa, yasalar ve bildirgeler ne kadar mükemmel olursa olsun kâğıt üzerinde kalma riski taşıyacaklardır.

Dr. Bülent Yılmaz
H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü

Kaynakça

- Abid, A. (1995) "Revision of the UNESCO Public Library Manifesto", IFLA General Council and Conference İstanbul, 1995. UNESCO Open Forum. 154 UNESCO 2-E içinde.
- Gattegno, Jean. (1994). "Unesco Public Library Manifesto", *Libri* 44 (2): 164-170.
- IFLA. (1986). *Guidelines for public libraries*. 3rd ed. München: K.G.Saur.
- , (1992). *Halk kütüphaneleri için hizmet kılavuzu*. Çev. Sevgi Hısım. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- , (1995). "UNESCO Public Library Manifesto", *IFLA Journal* 1 (1): 66-67.
- Niegaard, Hellen. (1995). "Promoting UNESCO's Public Library Manifesto 1994-Your Responsibility", *IFLA Journal* 21 (4): 299-301.
- "UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi". (1994). Çev. Yaşar Tonta. *Türk Kütüphaneciliği* 9 (2): 144-147.

ODTÜ Kütüphanesi Koleksiyonundaki Son On Yıllık Değişim

ODTÜ Kütüphanesi kuruluşundan itibaren geniş bilimsel dergi ve kitap koleksiyonuyla uzun yıllar ülkemizdeki araştırmacılara hizmet vermiştir. Ancak seksenli yıllarda ülkemizdeki tüm diğer kütüphanelerde olduğu gibi koleksiyonunu geliştirmede büyük güçlüklerle karşılaşmıştır. Dünyadaki dergi ve kitap fiyatlarındaki sürekli artış, ülkemizdeki kütüphanelerin bütçelerinin yetersizliği bu olumsuz gelişmenin en önemli nedenlerini oluşturmaktadır. ODTÜ son yıllarda kitap ve dergi aboneliklerine önemli oranda kaynak aktarmış ve aynı zamanda CD-ROM koleksiyonunu geliştirme, CD-ROM yerel ağı, bilgisayarlaşma ve kütüphane otomasyonu gibi çalışmalara da ağırlık vermiş ve bu alanlarda dünya standartlarını yakalamaya çalışmaktadır. Bu çalışmada geleneksel bir akademik kütüphane olan ODTÜ kütüphanesinin modernizasyonu ile ilgili girişimler, karşılaşılan sorunlar ve ileriye dönük perspektifler verilmeye çalışılacaktır.

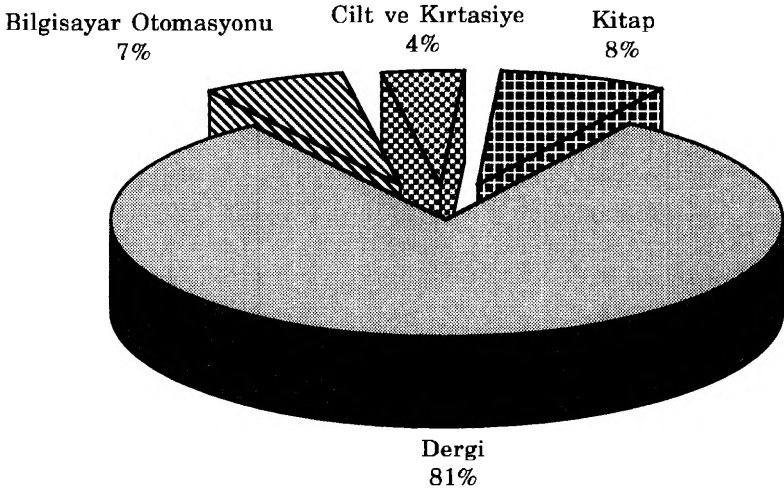
1963 yılında kurulan ODTÜ Kütüphanesi mühendislik, temel bilimler ve sosyal bilimlerdeki araştırmacıların, özellikle yabancı dillerdeki yayınlara olan gereksinimlerini uzun yıllardır karşılamaktadır. Bu hizmet sadece üniversite içinde sınırlı kalmayıp, bu yayınlardan Türkiye'deki diğer üniversiteler, kamu ve özel kuruluşlardaki araştırmacılar da yararlanmaktadırlar.

ODTÜ Kütüphanesinde 280.000 kitap, 125.000 ciltli dergi, 350 CD-ROM, 200 video ve 500 film bantı bulunmaktadır. Bu materyalin büyük bir çoğunluğu İngilizcedir. Kuruluşundan beri teknolojinin en son olanaklarından yararlanarak hizmet vermeye çalışan ODTÜ Kütüphanesi seksenli yıllarda ülkemizdeki diğer kütüphaneler gibi bir çok açıdan olumsuz yönde etkilenmiştir.

Dünyadaki kütüphaneler bugün genellikle ekonomik ve teknolojik açıdan incelenmektedirler (Cummings, et al., 1992). Dünyada, ortalama her yirmi yılda bir bilimsel yayınların sayısı ikiye katlanmaktadır. Matematikte 1870'te yılda 870 makale yayımlanırken, bugün yılda 50.000 makale yayımlanmakta, Chemical Abstracts'ta yılda 550.000 makale özeti verilmektedir. Diğer taraftan son yıllarda basılı bilimsel yayınların birim fiyatları dolar bazında sürekli artmaktadır. Bu artış özellikle dergi fiyatlarında belirgin olarak gözlenmektedir. 1980 yılından itibaren dergi birim fiyatlarındaki artış dolar bazında yılda ortalama % 11, kitaplarda ise % 7 civarında gerçekleşmektedir. "Dergi fiyatları krizi" olarak adlandırılan bu fenomen dünyada birçok üniversitenin her yıl dergi abonelerini gözden geçirmelerine ve dergi kesintisine gitmelerine neden olmaktadır. Dergi fiyatlarında dolar bazındaki artış, ülkemizin yıllardır içinde bulunduğu kararsız ekonomik durum, enflasyon ve üniversite kütüphane bütçelerinin yetersizliği, dergi koleksiyonunun devamını ve yeni kitap alımlarını imkânsızlaştırmaktadır. Milli bütçeden ayrılan kütüphane ödeneğinin % 80'i dergi alımlarına gitmekte (Şekil 1), bütçenin tümünün yılın başında serbest bırakılmaması nedeniyle bir sonraki yıla borç ile girilmektedir. Bu durum kitap koleksiyonunun geliştirilmesini engellemektedir. Şekil 2'de ODTÜ Kütüphanesine 1984'ten beri satın alınan kitap sayısının değişimi verilmektedir. Küçük çaptaki (toplam ciltli dergi ve kitap sayısı 1.000.000 altında olan) Amerikan kütüphanelerinin koleksiyonuna her yıl en az 50.000 ciltli dergi ve kitap eklenmektedir.

ODTÜ Kütüphanesi koleksiyonuna 1982'den beri eklenen yıllık kitap ve ciltli dergi sayısı 10.000'in altındadır. Bu durum özellikle doktora ve master öğrencilerini, genç araştırmacıları olumsuz etkilemektedir. Ayrıca ders kitaplarındaki açık, son yıllarda bir bakıma düzeltilmiş olmasına rağmen, koleksiyonda son yıllara ait kitaplardaki büyük açıklar hâlâ giderilememiştir.

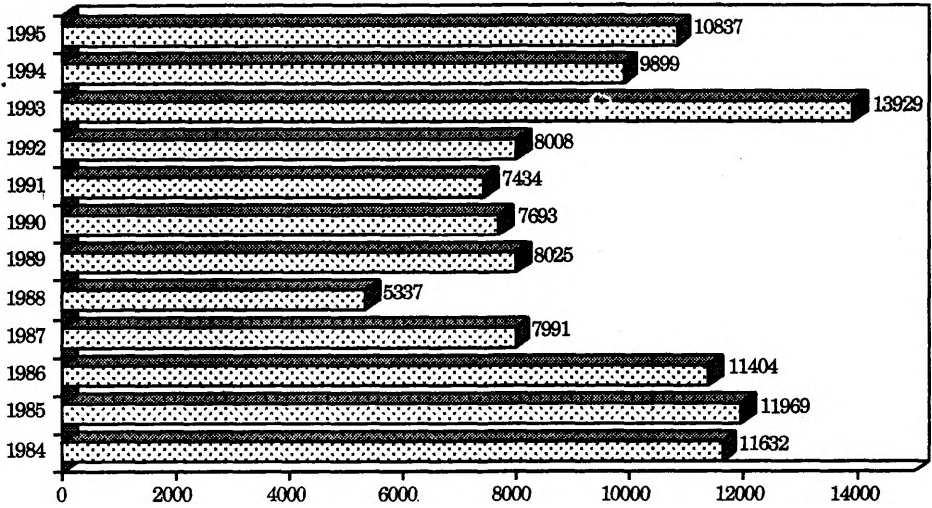
Artık hiçbir kütüphanenin tek başına kullanıcılarına gereksinim duyulan kaynakların tümünü sağlayamayacağı gerçeğinden yola çıkılarak, Anka-

Şekil 1: ODTÜ Kütüphanesi Bütçesinin Harcama Kalemlerine Göre Dağılımı

ra'daki üniversite kütüphanelerinin kaynaklarının ortak paylaşımı ile ilgili önerilerimiz YÖK'e iletilmiştir. Ayrıca araştırmacıların gereksinim duydukları ve ülkemizde bulunmayan bilimsel yayınları temin etmek için, "document delivery" olarak adlandırılan yöntemden de yararlanma yoluna gidilmiş ve British Library Document Supply Centre'dan Internet aracılığıyla makale istemek için ufak çapta bir uygulama başlatılmıştır. Bu uygulamanın bu alanda hizmet veren diğer kuruluşlardan da yararlanılarak yaygınlaştırılması düşünülmektedir. Bu arada 45 yurt dışı derginin TÜBİTAK yayınlarından *Turkish Journal of Mathematics, Physics, Chemistry* ile değişimine geçilmiştir. CD-ROM koleksiyonunun geliştirilmesine ve CD'lerden daha verimli bir şekilde yararlanılabilecek bir yerel bilgisayar ağı kurulması çalışmalarına devam edilmektedir.

1995 yılında bölümlerden gelen tüm kitap siparişleri yapılmış, çok sayıda değerli kitap bağıışı sağlanmıştır. ODTÜ'de 1986 yılında 318 ve 1995 yılında 303 olmak üzere iki defa büyük çapta dergi aboneliğinin iptaline gidilmek zorunda kalınmıştır. Bu iki yılın da bütçe olanaklarının göreceli olarak en kısıtlı olduğu dönemlerin (bakınız Şekil 2) ardından geldiğini gözlemlemekteyiz. Dergi aboneliklerinin iptalinde özellik pahalı ve az kullanılan dergilerin iptaline gidilmiş ve bu dergilerin Ankara'daki diğer kütüphanelerde bulunup bulunmadıkları göz önüne alınmıştır. Üniversitemizde son yıllarda birçok yeni bilim dalının yerleşmesi sonunda bazı yeni dergilere gereksinim duyulmuş ve bu çerçevede 1996 yılı için 80 yeni dergi abonesi yapılmıştır.

Şekil 2: ODTÜ Kütüphanesinde kataloglanan kitap ve ciltlenen dergi sayıları (1984-1995)

Bu arada 1995 yılında kesilmek zorunda kalınan bazı indeks ve abstrakların geriye dönük CD-ROM aboneliklerine geçilmiştir. Ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinin en önemli sorunlarından biri de dergilerin zamanında gelmemesi ve bunların takibinde karşılaşılan güçlüklerdir. Hernekadar bir çok firma dergi abonelerinin takibinde Internet olanaklarını sunmaktaysa da, erişim güçlüklerinden bundan gerekli şekilde yararlanılmamaktadır. Ayrıca dergi fiyatlarının çok yakından takip edilmesi, kütüphanelerin aralarında bu konuyla ilgili bir iletişim ağı kurmaları diğer ülkelerde olduğu gibi eksik dergi sayılarının karşılıklı değişiminin yapıldığı Internet üzerinde bir "listserv" oluşturmaları gerekmektedir.

Dünyada birçok üniversite kütüphanesinin en önemli göstergesi kitap ve dergi koleksiyonunun büyüklüğü ile ifade edilmektedir. Ancak son yıllardaki ekonomik ve teknolojik gelişmeler kütüphane kullanımını daha önemli bir etken olarak ön plana çıkartmaktadır. Yüzyılın başından başlayarak üniversite kütüphaneleri koleksiyonları hızlı bir artış göstermiştir. Bu artışın hızı altmışlı yıllarda azalmış ve seksenli yıllarda duraklama eğilimine girmiştir. Üniversite kütüphanelerinin koleksiyonlarının büyüklüğü "volumes added" denilen yıllık kataloglama etkinliğinin göstergesi olan kitap ve ciltlenen dergi sayılarıyla ifade edilmektedir. Bu artış tüm üniversite kütüphanelerinde 1900-1990 arasında yıllık ortalama % 3 civarındadır. Kitapların birim fiyatları dergi birim fiyatları kadar hızlı artmamaktadır. Dergi birim

fiyatları artışında alanlara göre büyük farklılıklar göze çarpmaktadır, temel bilimlerdeki dergi fiyatı artışı diğer alanlardan daha hızlı olmaktadır.

Mellon Raporu'nda (Cummings, et al., 1992) belirtildiği gibi, üniversite kütüphanelerinde koleksiyona dahil edilen kitap ve dergi sayılarıyla üniversitedeki doktora programları ve bu programlardaki öğrenci sayıları arasında 1900'lerden beri süregelen bir korelasyon gözlemlenmektedir. Bunun ülkemizdeki üniversite kütüphaneleri için geçerli olduğunu söyleyemeyiz. Üniversite kütüphanelerinin mali olarak desteklenmesinde doktora programları sayısının ve çeşitliliğinin göz önüne alınmasının doğru olacağı görüşündeyiz.

Özellikle yabancı dildeki dergi aboneliklerinin yıl boyunca kur değişimlerinden etkilenmesinin önlenmesi için üniversite kütüphanelerinin bütçelerinin tümünün yılın başında açılması gerekmektedir.

Doç. Dr. Bülent Karasözen

ODTÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkan Vekili

Kaynakça

Cummings, Anthony M. et al. (1992). *University libraries and scholarly communication: a study prepared for The Andrew W. Mellon Foundation*. [n.p]: Association of Research Libraries.

Rektörlerin Gözüyle Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları

Üniversite rektörlerimiz tarafından Sayın Cumhurbaşkanımıza sunulan ve daha sonra Cumhurbaşkanlığımızca kitap halinde yayımlanan "Üniversitelerin Sorunları" adlı kitabı Üniversitelerimizin kitapla-kütüphanelerle ilgili hangi sorunları olduğunu öğrenmek üzere incelemeye çalıştık.

Aşağıda; kitapta yayımlandığı şekliyle alıntılar yaptığımız, konumuzla doğrudan veya dolaylı olarak sunulan görüşleri okuyacaksınız. Üniversitelerinin sorunlarını sıralayan 53 üniversitenin 36'sı kütüphanelerle ilgili hiçbir konuya değinmemişler, Bilkent Üniversitesi diğer konularda da görüş bildirmemiştir. Kitapta yer alan iki teknoloji enstitüsünden biri görüş bildirirken diğeri bu konuya değinmemiştir.